

Arvostelu Agricolaan

Diakonian ja koko Suomen historiaa

Jyrki Paaskoski: Ihmisen arvo. Helsingin Diakonissalaitos 150 vuotta (Helsinki: Edita, 2017)

Ingressi:

Paaskosken tiiliskivimäinen teos Helsingin Diakonissalaitoksen vaiheista ei välttämättä sovi illalla sänkyyn luettavaksi, mutta on laaja ja hyvin kontekstoitu esitys diakoniatyön vaiheista pääkaupungissa.

1800-luvun diakoniatyö osana kristillis-sosiaalisen työn nousua

Helsingin Diakonissalaitos sai alkunsa vuonna 1867, nälänhädän aikana, kun leskieverstinna Aurora Karamzin teki aloitteen katoaikana sairastuneiden auttamisesta. Diakonialaitoksen esikuvana oli saksalainen Kaiserswerthin diakonissalaitos (per. 1836). Vaikka hädänalaisten auttaminen on kuulunut kristinuskoon vuosisatojen ajan, diakonia-ajattelu aloitti eurooppalaisessa kristillisen auttamisen perinteessä uuden ajanjakson. Nämä ajatukset tulivat myös Suomeen, ja kuten Paaskoski kirjoittaa, ”kristillis-sosiaalisen työn nousu ja käynnistyminen Helsingissä sekä muuallakin Suomessa oli oman aikansa suuria yhteiskunnallisia murroksia.” (s. 47) Uutta oli myös naisten aktiivinen rooli.

Paaskosken tavoitteena on kuvata Diakonissalaitosta osana niin diakonian kuin myös sosiaalityön, koulutuksen ja terveydenhuollon laajaa kenttää 150 vuoden ajanjaksolla. Juuri tästä näkökulmasta syntyikin teoksen kantava ja kiitettävä teema. Paaskoski jaottelee 150 vuoden periodin neljään vaiheeseen. Nämä ovat hädänalaisten auttamistyö laitosten ympärillä (n. 1940-luvulle saakka), seurakuntadiakonian aika (vuoteen 1972), vahvan hyvinvointivaltion aika (1990-luvulle) sekä neljäntenä hyvinvointivaltion vaikeudet ja kolmannen sektorin merkityksen uusi nousu. *Ihmisen arvo* käsittelee monipuolisesti Diakonissalaitoksen vaiheet ja keskeiset henkilöt, mutta liitos laajempiin yhteiskunnallisiin vaiheisiin kantaa läpi teoksen. Vaikka teoksella juhlitaan laitoksen 150-vuotista taivalta, muutamista hankalista vaiheista kirjoitetaan kriittiseen sävyyn.

1860-luvulta alkaen Helsingin Diakonissalaitos oli ”fiedneriläinen sisarkoti”, jossa sisaret asuivat sekä saivat siellä koulutuksen ja vakaan työpaikan. Vuosikymmenten ajan laitoksen keskeisin työmuoto oli sairaanhoito. Kristillinen vakaumus oli diakonissaksi tulon ehto, ja elämää sääntelivät muun muassa tarkat pukukoodit, käytännössä jatkuva työ sekä hyvin pieni palkka, kvartaaliraha, jolla kompensoitiin laitoksella asumista ja sieltä saatua koulutusta. Näissä asioissa laitos pysyi vuosikymmeniä muuttumattomana, mikä aiheutti varsinkin nuorempien diakonissojen osalta kritiikkiä. Vanhempi ja nuorempi sukupolvi olivat kysymyksessä napit vastakkain, mutta sotien jälkeisinä vuosina laitoksen oli lopulta pakko muuttua: Sisarkotijärjestelmä ajettiin alas 1950-luvulla.

Diakonissalaitos sodassa

Teoksen mielenkiintoisimmat osiot käsittelevät Diakonissalaitosta Suomen historian murrosvaiheissa: niin sisällis- kuin toisessa maailmansodassa. Suomen itsenäistymisen aikaan kirkon suhde radikalisoituvaan sosiaalidemokraattiseen työväenliikkeeseen oli ongelmallinen, mutta diakonissat olivat tekemisissä työväenliikkeen toimijoiden kanssa köyhäinhoidon ja seurakuntatyön kautta. Sisällissodan aikana Diakonissalaitos asemoitui selvästi valkoisen osapuolen taakse muun muassa piilottelemalla valkoisia laitoksen tiloissa talvella 1918. Muutoinkin laitoksen tarjoama apu painottui valkoisten vankien tukemiseen, sillä Diakonissalaitoksen johto ei sallinut diakonissojen osallistua Helsingin punaisten sairaanhoitoon. Tilanteet kuitenkin vaihtelivat kaupungista toiseen, ja muualla Suomessa diakonissoja toimi myös esimerkiksi punakaartien ensiapuosastojen kautta. Sisaria myös työskenteli sodan vankileireillä. Omine mielipiteineen Diakonissalaitoksen johto oli valkoisten puolella, mutta periaatteena oli silti, että kaikkia tarvitsevia oli autettava. Ristiriita oli konkreettinen, sillä yksittäiset sisaret saivat toteuttaa omaa kutsumustaan myös punaisia auttamalla.

Toisen maailmansodan aikana laitos toimi sotasairaalan, ja laitoksen rakennukset kokivat myös vaurioita Helsingin pommituksien aikana. Diakonissoja toimi kotirintamalla, pakolaisten parissa sekä esimerkiksi kentäsairaaloissa sekä talvisodan pääsidontapaikoissa sairaanhoitajina. Vaikka työ oli raskasta, monet diakonissat kokivat sen myös oman kutsumuksen toteuttamisena sekä ilona voida auttaa hädässä olevia. Uuden rajan taakse jäivät Viipurin ja Sortavalan diakonissalaitokset, joista sijoitettiin niin diakonissoja kuin potilaitakin muun muassa Helsinkiin. Paaskoski kuvaa myös yleensä vähemmän esillä olleita sodan paikkoja: diakonissojen mukana päästään miehitettyyn Itä-Karjalaan sekä suomalaisten poliittisten vankien leireille. Nämä vaiheet on kuvattu kiinnostavasti ja uskottavasti. Monet diakonissat jakoivat ajatuksen ”pyhästä sodasta” ja Itä-Karjalasta luvattuna maana.

Diakonissalaitos itsenäisessä Suomessa

Kun vielä 1920–1930-luvuilla erilaiset ja usein juuri kristillistaustaiset järjestöt kantoivat suuren vastuun sosiaalisesta huoltotyöstä, tilanne alkoi sotien jälkeen muuttua. 1940-luvulta alkaen kirkkolaissa oli määräys, jonka mukaan jokaisessa seurakunnassa oli oltava diakonissan/diakonin virka. Diakonian kohteena olivat erityisesti kaikkein huonoimmassa asemassa olevat ”väliinpuotoajat”, joita muut avustuskeinot eivät tavoittaneet. Tässä vaiheessa myös työväestö tuli diakonian aktiivisen toiminnan piiriin. Paaskoski nostaa muutoksen syyksi muun muassa sotakokemusten yhdistävän voiman.

Sotien jälkeen diakoniapiireissä suhtauduttiin valtiolliseen tai kunnalliseen huoltotyöhön varauksellisesti, sillä lakisääteisessä toiminnassa ei ole kristillistä ulottuvuutta, joka taas kirkollisessa diakoniassa oli olennaista. Diakonian piirissä käytiinkin kovaa keskustelua sen suhteesta maalliseen, kunnalliseen sosiaalityöhön.

Paaskoski käsittelee huolellisesti Diakonissalaitoksen vaiheita suhteessa laajempiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin, ja erilaiset laitoksen kehittämisyritykset saavat paljon huomiota, onhan kyseessä juuri laitoksen 150-vuotishistoria. Sisarkotina Diakonissalaitos oli suomalaisittain hyvin poikkeuksellinen työyhteisö, ja patriarkaalinen johtamiskulttuuri ja vanhentuneeksi koettu sisarkotijärjestelmä kohtasivat kovaa kritiikkiä erityisesti 1930–1940-luvuilla. Vaikka Diakonissalaitos on heijastanut muun yhteiskunnan kehitystä ja vastannut eri aikojen ongelmiin, on uudistuminen silti kirjan valossa tapahtunut usein hitaasti ja kivuliaasti.

Diakoniaa hyvinvointivaltiossa

Yleisesti diakonia joutui sotaa seuranneina vuosikymmeninä uudistumaan, ja toisaalta hyvinvointivaltion kasvu söi sen ominta toiminta-alaa. Sairaanhoidosta siirryttiin kohti muita auttamisen muotoja. Diakoniakoulu muuttui diakoniaopistoksi ja myös miehiä alkoi hakeutua diakonikoulutukseen. Opiston opiskelijat tosin hakeutuivat töihin ”kentälle”, seurakuntiin ja sosiaalihuoltoon, kun taas toisaalla Helsingin Diakonissalaitoksen tärkein painopiste oli 1960–80-luvuilla vanhustenhuollossa. Laitoksen omien seinien sisällä toiminta jatkui perinteiseen tapaan, enemmänkin yksityisklinikkana, ja rakennustoiminta ja kiinteistöhankinnat kukoistivat. Oltiin jo kaukana menneiden vuosikymmenten köyhäinavusta.

Päihdeongelmaisten ja syrjäytyneiden auttaminen alkoivat nousta 1980-luvulla, kun laitos haki kirvonneen kritiikin myötä uutta suuntaa toiminnalleen. 1990-luvun lama syöksi juuri nämä ryhmät turvaverkkojen läpi, jolloin esimerkiksi asunnottomien sekä päihde- ja mielenterveysongelmaisten auttaminen tulivat pitkälti kolmannen sektorin työksi. Pääkaupunkiseudulla tämän työn kärjessä oli Diakonissalaitos. 2000-luvulla Diakonissalaitos on alkanut työskennellä myös esimerkiksi romanikerjäläisten sekä pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden parissa. 1990-luvulla alkanut, ja 2000-luvulla jatkunut hyvinvointipalveluiden rapauttaminen ja leikkaukset ovat tuoneet Diakonissalaitokselle uusia mahdollisuuksia profiloitua heikompiensaisten puolestapuhujana samalla, kun sen palveluille on ollut aiempaa enemmän kysyntää.

Vaikuttava teos avustustyön historiasta

Paaskosken teos on niin painava ja isokokoinen, että siihen tutustuminen sujunee parhaiten pöydän ääressä – vaikka tuohan painava paperi ja kirjan koko sille juhlavuutta. *Ihmisen* arvo on kuitenkin miellyttävästi taitettu ja runsaasti kuvitettu. Paaskoski onnistuu erinomaisesti tavoitteessaan kuvata Helsingin Diakonissalaitosta osana suomalaisen yhteiskunnan kehitystä 150 vuoden ajalta. Juhlakirjalle kaikenkattavuus sopii, mutta pientä tiivistämisen varaakin olisi varmasti ollut. Teos on niin hyvin taustoitettu, ettei sen lukeminen vaadi taustatietoja diakoniasta, kristillisestä työstä, eikä liikoja Suomenkaan historiasta. Opettavaista tai alleviivaavaa makua siinä ei silti ole.

Kirja on parhaimmillaan kuvatessaan aikoja 1800-luvulta jälleenrakennusaikaan. Lainaukset yksittäisten diakonissojen kirjeistä tuovat kirjaan paljon eloa ja inhimillisyyttä. Ne myös muistuttavat yksittäisistä elämäntarinoista, jotka eivät aina ole seuranneet laitoksen johtajien mielipiteitä.